

Öğretmen Yetiştirmede Mevcut Tarihi Birikimimiz Ve Model Arayışları Sürecinde Bir Model Önerisi

Lütfullah TÜRKMEN*

Öğretmen Eğitimi Tarihimize Kısa Bir Bakış

Eğer Dünya ülkeleri arasında öğretmen yetiştirme ve öğretmen eğitime verilen önem açısından bir sınıflama yapılırsa ülkemiz bu bağlamda belki ilk başlarda olabilir. Bunun yanında öğretmenlik eskilerin tabiriyle muallimlik veya hocalık (dinsel mananın dışında) kültürümüzde ve geleneğimizde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze bakacak olursak öğretmen yetiştirme ile öğretmenliğin edebiyatımızda, kültürümüzde ve sosyal hayatımızda önemli bir yer tuttuğunu görebiliriz.

Bilindiği gibi ülkemizde resmi anlamda ilk öğretmen okullarının açılışı 19. yüzyılın ikinci yarılarında olmuştur. İlk öğretmen okulunun açıldığı 16 Mart 1848 tarihi Türkiye’de öğretmen yetiştirmede gerçekten bir başlangıç mıdır yoksa bu süreci daha gerilere götürebilir miyiz? Bu sorunun cevabı tartışılabilir fakat bizim amacımız burada bu konuyu irdelemek değil asıl öğretmen yetiştirmede geleneğimizin ne kadar eskilere gittiğini göstermektir. Diğer taraftan yine bilindiği gibi batı etkisi altında 18. yüzyılın sonralarına doğru kurulmaya başlayan okulların ortaya çıkan öğretmen ihtiyacını karşılamak için klasik medrese sistemi yerine kurulan ilk öğretmen okulumuz 16 Mart 1848 yılında kurulduğu genel kabul gören bir görüştür (Akyüz, 2005). Bu arada Fatih döneminde bazı medreselerde öğretmenlik ve eğitimle ilgili dersler okutulduğu da yine bilinen bir durumdur. Görüldüğü gibi ülkemizde öğretmen yetiştirmeyi aslında daha da gerilere götürebiliriz.

Genel anlamda durum bu şekilde olmasına rağmen öğretmen eğitiminde hala oturmuş bir sistem oluşturamamış olmamız ve öğretmen eğitiminde sistem arayışlarımız bir türlü bitmemiştir. Kamuoyundan takip edebildiğimiz kadarıyla öğretmen eğitimindeki sistem arayışlarımız halen devam etmektedir.

Yukarıda genel durumu ana hatlarıyla özetledikten sonra önce bir tarihsel durum değerlendirmesi yaparak geçmişten günümüze öğretmen eğitiminde yaşadığımız belli başlı dönemleri açıkladıktan sonra, öğretmen eğitiminde şu anda nerelerdeyiz ve geleceğe yönelik neler yapabiliriz sorusuna cevap vermeye çalışacağız.

Başlangıç kısmında kısaca değindiğimiz öğretmen yetiştirmeyle ilgili tarihsel süreci kısaca irdeleyecek olursak belli başlı dönemler içerisinde

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi

değerlendirebiliriz. Bu dönemleri de Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönemler olmak üzere sınıflandırabiliriz. Yukarıda bahsettiğimiz gibi resmi vesikalarda ve kayıtlarda görüldüğü gibi ilk öğretmen okulu olan Darulmuallimin-i Rüşdi 18 Mart 1848'te kurulmuştur (Akyüz, 2005). Osmanlı döneminde Rüştiyelerin açılmasıyla beraber bu defa Rüştiyelerde görev yapacak öğretmenlerin ilk etapta medrese sisteminden tedarik edilmesi yoluna gidilse de bu defa bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin de daha çok batı tarzı okullarda yetiştirilmesi düşüncesi amacına uygun olarak bir öğretmen okulunun açıldığını görüyoruz. Türkiye'deki öğretmen yetiştirme tarihinde bu noktayı bir mihenk taşı olarak ele alabiliriz. Bundan sonraki süreci tarihsel olarak fazla detaya girmeden aşağıda kısaca özetlemeye çalışacağız.

Sınıf (ilkokul) Öğretmenliği

Öncelikle ilköğretim I. Kademe (Sınıf Öğretmeni) veya ilkokul öğretmeni yetiştirilmesi sürecini açıklayalım. Cumhuriyet kuruluncaya kadar ve Osmanlı'nın son dönemlerinde bazı önemli merkezlerde özellikle ilkokullara yönelik öğretmen okullarının açıldığını görüyoruz. Cumhuriyet kurulduğu zaman değişik yerlerde 20 civarında ilkokullar için ilköğretmen okulları bulunmaktaydı. 1926 yılında Maarif Teşkilatına Dair kanunla iki tip öğretmen okulu (muallim mektebi) düşünülmüştür. Bunlar ilköğretmen okulları ve köy ilköğretmen okullarıdır. Özellikle köylerde görev yapacak ve köy şartlarını bilen öğretmen yetiştirme fikri bu yıllarda ortaya çıkmaya başlamış ama dört yıl gibi bir süreden sonra bu okullar kapatılmıştır. Daha sonra bu ilköğretmen okullarının öğrenim süreleri altı yıla çıkarılmış ve ortaokul kısımları kapatılarak lise dengi okul haline getirilmiştir.

Diğer taraftan köyler için ve köylerdeki okullarda çalışacak öğretmenler yine sorun olarak yerini korumuştur. Ayrıca Cumhuriyetin aydınlanmacı yaklaşımı sonucunda köylünün de eğitilmesi gerekliliği daha çok ön plana çıkmıştır. Durum böyle olunca Türk Eğitim Tarihinde adından çok bahsedilen ve bugün bile tartışılan bir sistem olan Köy Enstitüleri kurularak köyler için hem bir ilkokul öğretmeni hem de bir çeşit köy mühendisi yetiştirilmesi amaçlanmış ve Türkiye'nin değişik yerlerinde ve 1940'lı yılların başlarında Köy Enstitüleri kurulmuştur. Bu okullar yine günümüzde halen tartışılan bir şekilde nedenleri çok belirgin olmasa da 1954 yılında diğer ilköğretmen okulları şekline dönüştürülmüştür. Gerçi bu okullar kapatılmış olsalar da yine köylerde eğitimini tamamlayan ve kapasitesi olan öğrenciler belli bir süre bu okullara öğrenci olarak alınmaya devam etmiştir. Bu okullardan mezun olan öğretmenlerin eğitim ve kültür hayatımıza katkılarını da unutmamak gerekir. Sonuçta öğretmen eğitimi

tarihi içerisinde yaklaşık 15 yıllık bir uygulama, geliştirilmesi yerine son verilmesiyle eğitim ve öğretmen eğitimi tarihimizde bir dönem daha son bulmuştur. Bundan sonra ise köy ve şehirler için farklı okullardan ilkokullar için öğretmen yetiştirme süreci sona ermiş tek tip bir okul modeline geçilmiştir. Bu okullar yapılarını 1970'li yıllara kadar korumuşlar ve öğrenim süreleri 1970-71 öğretim döneminde ilkokul üzeri 6 yıl yerine 7 yıla çıkarılarak lise dengi okul statüsüne kavuşmuşlardır (Öztürk, 2006). Daha sonra 1739 sayılı kanunla bütün öğretmen yetiştiren kurumların yüksek öğrenim görmelerinin esas alınmasıyla artık orta öğretime dayalı ilkokul öğretmeni yetiştirme dönemi Türkiye'de tarih olmuş ve köklü bir geçmiş olan ilköğretmen okullarının bir kısmı iki yıllık eğitim enstitülerine dönüştürülmüş diğerleri ise klasik modern program uygulayan liselere dönüştürülerek öğretmen lisesi şeklinde varlıklarını ilkokul sonrası altı yıllık veya ortaokul sonrası üç yıllık liseler olarak devam ettirmişlerdir. Bu denemeyi kaleme alan birisi olarak ta kendim kökü köy enstitülerine uzanan, sonra ilköğretmen okulu olan ve daha sonra öğretmen lisesine dönüşen Gönen Öğretmen Lisesi mezunu bir akademisyen ve öğretmenim. İlkokul öğretmeni ve sınıf öğretmeni yetiştirmede sayıları hızla artan eğitim enstitüleri 2547 sayılı kanunla bütün öğretmen yetiştiren kurumların üniversitelerin çatısı altına alınmasıyla 1982 yılında üniversitelere bağlı eğitim yüksek okullarına dönüşmüşlerdir. Bu okullar 1989 yılında öğrenim süreleri dört yıla çıkarılarak eskiden beri var olan sınıf öğretmenleri ile orta ve lise öğretmenleri arasındaki mezuniyet derecelerindeki (ön-lisans ve lisans) farklılık ortadan kalmış ve 1993 yılında da bu okullar eğitim fakültelerinin bünyesine dâhil edilmiş ve sınıf öğretmenliği bölümü haline dönüştürülmüşlerdir (YOK, 2007). 1997 yılındaki yeniden yapılanmayla sınıf öğretmenliği yetiştiren programlar ilköğretim bölümü altında sınıf öğretmenliği anabilim dalı haline dönüşmüş ve halen varlıklarını bu şekilde sürdürmektedirler.

İlköğretim II. Kademe (Ortaokul) Öğretmenliği

Yukarıda genel eğitim ve öğretmenlik eğitimi tarihi içerisinde ilköğretim, ilköğretim II. Kademe (Ortaokul) öğretmenliği eğitimini özetlemeye çalıştık. Osmanlıdan, Cumhuriyete ve günümüze öğretmenlik eğitimi alanında iki farklı alanımız daha bulunmaktadır. Bunlar orta okul (ilköğretim II. Kademe) ve lise ve dengi düzeyi (orta öğretim) öğretmenlik eğitimidir. Tarihimizde aslında ilk açılan öğretmen okulumuz Rüştüyelere yönelik bir öğretmen okulu olduğu için iptidai darulmuallim veya ilköğretim muallim okulları daha sonraları açılmıştır (Akyüz, 2005). Orta öğretim okulları (o günkü adıyla sultani ve idadiler) için

Darullmualim-i Aliye'nin 1891 yılında açıldığını görmekteyiz (YOK, 2007). 1926 yılında Konya'da kurulan "Orta Muallim Mektebi" Cumhuriyet döneminde orta okullara yönelik öğretmen yetiştirmek üzere açılan ilk okul olmuştur. Bu okul bir yıl sonra Ankara taşınmış ve 1929-30 öğretim yılında adı "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" olarak değişmiş, şu an mevcut 20 TL'lik banknotlardaki Mimar Kemalettin tarafından yapılan tarihi binasında adında Cumhuriyetimizin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Gazi unvanını da alarak ilerleyen yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü olarak öğretmen yetiştirmede ve eğitim alanında Türk Eğitim sistemine katkısını sürdürmüştür. Gazi Eğitim benzeri ortaokul öğretmenliği görevini sürdüren bir çok eğitim enstitüsü lise üzeri üç yıl şeklinde Türkiye'nin birçok yerine kurulmuştur. Bu okullarımız ilerleyen yıllarda birçok üniversitenin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Bu okullarımız 1978 yılında dört yıllık Yüksek Öğretmen Okullarına dönüşmüşler, öğrenim süreleri dört yıla çıkmış ve 1982 yılındaki değişiklikle hepsi eğitim fakülteleri haline dönüşmüşlerdir. Şahsımda bu okullardan biri olan ve köklü bir geçmişi ve geleneği bulunan Gazi Eğitim Fakültesi mezunuyumdur. Bu süreçle beraber bir anlamda doğrudan ortaokullar için öğretmen yetiştiren okul ve bölüm kalmamıştır. Ancak ilköğretimin sekiz yıla çıkması ve zorunlu hale gelmesiyle 1990 yıllardan sonra tekrar eğitim fakültelerinde ilköğretim II. Kademelere yönelik öğretmenlik bölümleri ve programları açılmaya başlanmıştır. 1997 yılındaki yeniden yapılanmayla Türkçe öğretmenliği dışındaki ilköğretime yönelik öğretmenlik programlarının hepsi ilköğretim bölümü altında birleştirilmiştir. Bu programlar genel olarak sınıf öğretmenliği, fen bilgisi öğretmenliği, ilköğretim matematik öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliğidir. Böylece orta okullara ve ilkokullara yönelik ayrı okul ve bölüm dönemi sona ermiş ilköğretim okullarına yönelik öğretmen yetiştirme dönemi başlamış ve halen de günümüzde bu şekilde devam etmektedir. 2006 yılında eğitim fakültelerindeki dersler üzerine bazı değişiklikler yapılmış olsa da yapıda pek fazla bir değişikliğe gidilmemiştir.

Ortaöğretim Kurumları İçin Öğretmen Yetiştirme

Lise ve dengi okullar için öğretmen yetiştirme de en problemli alanlarımızdan biri olmuştur. Akyüz'ün (1978, alıntı YOK, 2007) belirttiğine gibi Cumhuriyetimiz kurulduğunda 513 civarında lise öğretmenimiz bulunmaktaydı. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda çok az sayıda bir lise öğretmenimizin var olduğunu görmekteyiz. İlerleyen yıllarda birçok il merkezine liselerin açılmasıyla liseler için öğretmen ihtiyacımız artarak devam etmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi 1891 yılında kurulan Yüksek

Öğretmen Okulu (Darülmuaallim-i Aliye) tek okul olma özelliğini 1959 yılına kadar devam ettirmiş fakat ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır. 1959 yılında İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na ilaveten Ankara Yüksek Öğretmen Okulu, 1964 yılında da İzmir Yüksek Öğretmen Okulu açılarak liselere yönelik öğretmen ihtiyacının karşılanmasına devam edilmiş ve ilerleyen yıllarda bu okulların sayısı artmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi 1978 yılında bütün üç yıllık eğitim enstitülerinin öğrenim sürelerinin dört yıla çıkartılması ve bu okullarının da yüksek öğretmen okullarına dönüştürülmesiyle aslında yüksek öğretmen okulu geleneği bir anlamda son bulmuştur.

Yüksek öğretmen okullarıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken bir başka durum ise birçok yüksek öğretmen okulu mezunu öğrenciler mezuniyet sonrası üniversitelerde ilgili bölümlerdeki asistanlık sınavlarında başarılı çıkmışlar ve akademik hayata katılarak ülkemize bu noktada da hizmet vermişlerdir. Dolayısıyla bu okullar başarılı ve zeki köy çocuklarının önce ilköğretmen okullarına orada da başarılı olanlarının yüksek öğretmen okullarına geçmelerine fırsat tanımıştır. Ayrıca birçok yüksek öğretmen okulu mezunu öğrenci asistanlık (şimdiki adıyla araştırma görevliği) sınavlarında başarılı olarak akademik kariyerlerini üniversitelerde devam ettirmişlerdir. Bu bağlamda yüksek öğretmen okulları toplumun farklı kısımlarında bulunan insanların dikey geçişine fırsat tanıyan önemli bir cumhuriyet projesi olarak göz önünde tutulabilir. Özellikle 1970'li yılların siyasi olarak belirsiz ve karışık ortamı en çok da öğretmen yetiştiren kurumları etkilemiş maalesef bir yüksek öğretmen okulu birikimi de 1970'li yılların sonunda son bulmuştur. Bu okullarımız seçtiği öğrencileri eğitim ve formasyon alanında kendi bünyesinde yetiştirirken, alan olarak fen, fen-edebiyat gibi fakültelerde öğrenimlerine devam etmelerine imkan sağlamıştır. Başka bir ifadeyle yüksek öğretmen okulları öğrencilerini çift diploma ile mezun etmiştir.

Diğer taraftan geçmişten bugüne Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumları için ihtiyaç duyduğu öğretmenini çoğu zaman da fen, edebiyat ve fen-edebiyat gibi fakültelerinin ilgili bölümlerinden mezun olan öğrencilerden belli bir formasyon eğitimi alma şartıyla karşılamıştır. Orta öğretim kurumları için öğretmen yetiştirme ve istihdam etme mesleki-teknik ve din eğitimindeki okullar dışındaki okullar hariç sistem günümüze kadar çok fazla değişmemiştir. Yalnız 1997 yılında bütün kurumların öğretmen ihtiyacı eğitim fakültelerinden karşılanması prensibi gereği orta öğretimine yönelik öğretmenlik programları beş yıla çıkmış ve tezsiz yüksek lisans diplomasıyla mezun vermeye başlanmıştır. Öğrencilerin alan derslerini fen-edebiyat fakültelerinden aldıktan sonra son bir veya birbuçuk yıllık

eğitimlerini eğitim fakültelerinde tamamlamaları yoluna gidilmiştir. Diğer taraftan üniversitelerin enstitülerinde açılan tezsiz yüksek lisans programlarıyla fen-edebiyat fakültesi mezunlarının öğretmen olma yolları tekrar açılmıştır.

Yukarıdaki paragraflarda ana hatlarıyla Türkiye'deki mesleki ve teknik alanları hariç tutarsak kısaca öğretmen yetiştirme tarihimizi özetlemeye çalıştık fakat pek fazla sorunlara girmedik. Bunun yanında sorunlu alanlar biraz karşımıza çıkmaya başladı. Bu sorunlu alanları biraz daha açacak olursak konuyu iki ana noktada ele alabiliriz. Bunlardan birisi orta öğretime yönelik öğretmen yetiştirme politikamız, sorunlarımız ve geleceğe yönelik yapılabileceklerdir. Diğer de ilköğretim okullarına yönelik mevcut öğretmen yetiştirmede gözlenen sorunlar ve bu konuda yapılabileceklerdir.

Öğretmen Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar

Ülkemizin yaklaşık 160 yıllık bir öğretmen eğitimi tarihi olmasına rağmen biraz değişen şartlar, biraz da ihtiyaçlar noktasında öğretmen eğitiminde gözle görülür ciddi değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerden bir kısmı da zamanın siyasi atmosferinde ve konjonkturunda yapılmıştır. Yapılan değişiklikler daha çok bir sistemin revize edilmesinden çok yap-boz mantığı şeklinde olmuştur. Bir sistem sonlanırken yeni bir sistemin kapısı aralanmıştır. Sonuç olarak da öğretmen eğitiminde ve yetiştirmede arayış hiç bitmemiştir. Dünyada bizim kadar öğretmen eğitimi alanında değişiklik yaşamış ve arayış içerisinde olan bir ülke olup olmadığını bilmiyoruz ama olacağını da zannetmiyoruz.

Geçmişten günümüze öğretmen eğitimi alanında pozitif kazanımlarımız da olsa bazı deneyimlerimiz de tarihi bir deneyim olarak geride kalmıştır. İlkokul veya sınıf öğretmenliği alanında yapılan değişikliklerden özellikle eğitim düzeyinin önce lise ve dengi okul düzeyine getirilmesi, sonra önlisans düzeyine gelmesi ve en son da lisans düzeyine getirilerek fakülte bünyesine dâhil edilmesi olumlu bir gelişme olarak ele alınabilir. Bu noktada köy enstitülerin kurulması ve daha sonra kapatılması günümüz açısından bile hala tartışmalı bir konudur. Bu okullar geliştirilebilir miydi yoksa gerçekten günün şartlarına göre işlevini yerine getirmiş, son kullanma tarihi geçmiş kurumlar mıydı? Bu sorunun cevabını vermek hiç de kolay değildir, hele böyle bir deneme yazısında bu soruya cevap vermek mümkün görülmemektedir.

Mevcut sınıf öğretmenliği yetiştirme programlarının teorik olarak çok büyük eksikliklerinin olduğunu söylemek zor görülmektedir. Öğrenim süresi ve derslerle, ders içerikleri sınıf öğretmeni yetiştirmede yeterli

görülebilmektedir. Genel manada deneyimlerim sonucu gözlemlerime dayanarak söylenebilecek noktalardan birisi görevli öğretmen elemanlarının akademik yeterliliklerinin geçmişe göre daha iyi olduğudur. Artık sınıf öğretmenliği lisansüstü eğitimi yapılabilen bir alan haline gelmiştir. Geçmişten günümüze sınıf öğretmenliği alanındaki eğitimin ortaokul düzeyinden lisans ve lisansüstü bir düzeye gelmesi çok önemli bir gelişmedir. Yalnız görev alan öğretmen elemanlarının sınıf öğretmenliği alanında tecrübe eksiklikleri göze çarpabilir. Bu alana katkı bağlamında görev alacak öğretmen elemanlarının akademik birikimlerinin yanında akademik çalışma öncesi belli bir süre sınıf öğretmenliği deneyimine sahip olmaları da zorunluluk haline getirilebilir. Sınıf öğretmenliği alanındaki öğretmen adaylarımızın birçoğunun köy tecrübesi olmayabilir fakat her geçen gün şehirleşen ülkemizde köy okullarımızın sayısı ve öğrencisi de hızla azalmaktadır.

Asıl sorunlu alanımız ortaöğretime yönelik öğretmen yetiştirme politikamızdır. Sınıf öğretmenliğine göre orta öğretim ve ortaokul (günümüzdeki karşılığı olarak ilköğretim ikinci kademe öğretmenliği) çok fazla değişiklik göstermeyen bir alan olmuştur. Ortaokullar için tasarlanan lise üzerine üç yıllık olan enstitüler önce yüksek öğretmen okuluna ve sonra da eğitim fakültelerine dönüşerek öğrenim süresi boyutunda ve derecesinde bir ilerleme kat etmişlerdir. Günümüzde ilköğretim ikinci kademe öğretmen yetiştiren mevcut programlara yönelik çok ciddi bir eleştiri ve model önerisi bulmak zor görülmektedir fakat tek sorunlu nokta istihdam sayılarının üzerindeki mezun öğretmen adayının yakın gelecekte öğretmen olma şanslarının neredeyse kalmaması büyük bir sorun oluşturmaktadır ve bu bağlamda yapılabilecek çok fazlada bir şey gözükmemektedir.

1997 yılında ilköğretimin zorunlu olmasıyla artması muhtemel ilköğretim ikinci kademe öğretmen ihtiyacından dolayı eğitim fakültelerinde açılan programlar çok kısa sürede ihtiyaç üzerinde mezunlar vererek ihtiyaç karşılanmış ve ciddi anlamda ihtiyaç fazlası mezun öğretmen adaylarımız oluşmaya başlamıştır. Bu noktada hemen akla gelen ilk çözüm önerisi üniversite yerleştirme sisteminde bu programlarının kontenjanlarını azaltmaktır. Diğer taraftan hali hazırda üniversiteye girmek isteyen öğrenci sayısının fazlalığı böyle bir çözümün de önünü kapamaktadır ama çok fazla da bir alternatif kalmamıştır.

Lise ve dengi okullar için öğretmen eğitimi ve yetiştirme politikamız ilk yüksek öğretmen okulunun kuruluşundan 1982 yılında yüksek öğretmen okullarının eğitim fakültelerine dönüşüncüye kadar çok önemli bir değişiklik geçirmemiştir. Köy enstitüleri gibi yüksek öğretmen okullarının da kapanması ve tarih olması yine ülkemizin öğretmen yetiştirme tarihi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi ilköğretim

veya ortaokul sonrası devlet parasız olarak ilköğretmen okulunu kazanan daha çok köy kökenli öğrenciler arasından seçilen öğrenciler son sınıf düzeyinde hazırlık sınıflarına alınarak öğretmen olacağı bir üniversitenin fen-edebiyat fakültesi bölümünü kazanmak için sınavlara hazırlanıp kazananlar yüksek öğretmen okulu öğrencisi olmuşlar aynı zaman da özellikle fen-edebiyat fakültelerinde daha çok temel bilim alanlarında öğrenimlerini devam ettirmişlerdir. Öğretmenlik ve formasyon dersleri yüksek öğretmen okulu bünyesindeki birimlerinde verilmiştir. Uygulama genelde başarılı olmuş sadece öğretmen yetiştirme misyonunun yanında yüksek öğretmen okulları aynı zamanda temel bilimler alanında üniversitelerin o günkü anlamda asistan ihtiyacını da karşılamıştır. Şu an için çoğu profesör düzeyindeki akademisyenlerimiz bir kısmı bu okulların mezunlarındandır. Yapılan eleştiriler bu okulların amacının lise ve dengi okullar için öğretmen yetiştirmek mi yoksa üniversiteler için asistan mı (araştırma görevlisi bugünkü adıyla) olduğu yönünde olmuştur. 1970'li yıllarının siyasi karışıklığı ve belirsizliğinde bu okullar bir taraftan siyasal ortamdaki en çok etkilenen okullar olurlarken diğer taraftan da mevcut eğitim enstitülerinin de yüksek öğretmen okullarına dönüşmesi, öğrenci kaynağı olarak da normal liselerden öğrenci alınması modelin yozlaştırılmasının önünü açmıştır demek çok yanlış olmaz.

1982 yılında yüksek öğretmen okullarının eğitim fakültelerine dönüşmesi ve üniversitelerin bünyesine alınmasıyla klasik yüksek öğretmen okulu geleneği terk edilerek lise ve dengi okullar için öğretmen yetiştirmede fakülte yılları başlamıştır. Gerçi Milli Eğitim Bakanlığı lise ve dengi okullar için birçok zaman üniversitelerin farklı alanlarından ihtiyaç duyulan branşlara göre öğretmen almına devam etmiştir. Bu durum üniversitelerin fen-edebiyat fakülteleri için de bir can simidi olmuştur. Bu bağlamda bir çok üniversite fen-edebiyat fakültesi bünyesinde eğitim bilimleri bölümleri açarak öğrencilerin formasyon ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. 1982 yılından sonra eğitim fakültelerinin açılmasıyla birçok üniversitede aslında ikinci bir fen-edebiyat fakültesi açılmıştır. Hemen hemen programlar arasında çok farklılık kalmamış dersler birbirlerine çok benzer olmuş öğretim elemanları çalışmalarını eğitimden çok kendi bilim alanlarında yapmışlar, eğitim fakültesi öğrencileri eğitim derslerini kendi fakültelerinin bünyesinde bulunan eğitim bölümünden alırlarken, fen-edebiyat fakültesi öğrencileri de bu dersleri formasyon dersleri adı altında almışlardır. Bu dönem eğitim fakültesindeki öğrencilik yıllarımda cereyan ettiği için canlı bir gözlemci olarak da burada anlatmamda bir problem olmadığını düşünüyorum. Bu dual sistem 1997 yılındaki yeniden yapılanmayla bir anlamda son bulmuş lise ve dengi okullar için öğretmen yetiştirmede asıl

kaynak eğitim fakülteleri olmuş ve bu programlar lisansüstü seviyeye çıkarılmıştır (YOK, 2007). Fen-edebiyat fakülteleri içinde tezsiz yüksek lisans programları açılarak fen edebiyat fakülteleri için kapı tamamen kapatılmamıştır. Zamanla tezsiz yüksek lisans programları 1,5 yıldan bir yıla düşürülmüş, özellikle son yıllarda tezsiz yüksek lisans programlarına giremeyen öğrenciler ve fen-edebiyat fakültelerindeki öğrenci kalitesinin gözle görülür düzeyde düşmesi, eğitim fakültesindeki benzer programlarda ciddi puan yükselmeleri ilk etapta öğretmen eğitimi açısından lehte görülür gibi de olsa fen-edebiyat fakültelerindeki öğrenci niteliğindeki düşüş ve çözüm arayışları yeniden fen-edebiyat fakültesi öğrencilerine eskiden olduğu gibi formasyon derslerinin verilmesini gündeme getirmiştir. Şu anda bazı üniversitelerin fen-edebiyat fakülteleri bu uygulamayı başlatma düzeyine gelmişler, tezsiz yüksek lisans yerine formasyon derslerini lisans düzeyinde vermeye başlamışlardır.

Sonuç olarak yine başlangıç düzeyine gelinmiştir. Eğitim fakültelerinin bünyesinde bulunan ortaöğretim sosyal ile fen ve matematik öğretmenliği bölümü öğrencileriyle fen-edebiyat fakültesinin daha çok matematik, biyoloji, kimya, fizik, tarih, coğrafya, edebiyat, yabancı dil alanlarındaki öğrenciler arasında bir fark kalmamıştır. Üniversitelerde aynı işi yapan iki birimin bulunmasının pratikte çok da bir fayda sağlamamıştır ve öзде bir kaynak israfı da sayılabilir. Şu anda mevcut yaklaşım eğitim fakültelerindeki ortaöğretime yönelik programları sonlandırarak fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinin formasyon eğitimiyle öğretmen olarak yetiştirilmeleri yönündedir.

Burada sorulacak soru neden asıl işlevi öğretmen yetiştirme olan eğitim fakültelerinin elinden böyle bir yetki alınıp asıl işlevi temel bilim alanlarında bilim insanı yetiştirmek olan fen-edebiyat fakültelerine verilmesidir. Pragmatist olarak düşünülecek olursak neden aynı iş iki farklı birimde yapılsın, bu şekilde yapılacağına hem fen-edebiyat fakültelerindeki öğrenci niteliğinin düşmesi engellenmiş olsun hem de ortaöğretime yönelik öğretmen yetiştirme fen-edebiyat fakültelerinin araştırmacı yetiştirici işlevinin yanında ikinci bir işlevi olmuş olsun noktasında olabilir.

Görünürde çok da problemlili bir alan gibi gözükmemektedir ama asıl problem fen-edebiyat fakültelerindeki formasyon derslerinin ne boyutta ciddiye alınacağı ve öğrencilerin kendilerini psikolojik olarak ne kadar öğretmen adayı olarak hissedebilecekleridir. Ayrıca fen-edebiyat fakültelerinde bazen eğitim fakültelerinde eğitim veya alan eğitimi yerine, temel bilim alanları üzerine akademik kariyer yapan öğretim elemanlarının öğretmen yetiştirmeye mesafeli kalmalarıdır.

Orta Öğretime Yönelik Öğretmen Eğitiminde Model Arayışları

Ülke şartları da göz önüne alınırsa ortaya atılabilecek çözüm önerisi veya model bulma çabası çok da kolay görülmemektedir. Değişik modeller tartışılabilir ama dünya ölçeğindeki uygulamalara baktığımız zaman da farklı örnek ve modellerle karşılaşabilmekteyiz. Lisansüstü çalışmalarımı yaptığım Amerika Birleşik Devletlerinde farklı uygulamalar olsa da ortaöğretime yönelik öğretmen eğitiminde fen-edebiyat fakülterine giren öğrencilerden 3. sınıf düzeyine gelenler arasından not durumları da göz önüne alınarak mülakatla belirli sayıda seçilen öğrenciler programı başarıyla bitirirlerse öğretmenlik sertifikası alabilmekteler aynı zamanda kendi programlarını da bitirmektedirler. Önerdiğimiz model tam bu şekilde olmayacaktır. Eğer böyle bir programı uygulayacak olursak fen-edebiyat fakültesi öğrencileri yeniden eğitim fakültelerindeki programlara girmek için yığılma oluşturma olasılıklarıdır. Bu soruna karşı herkesin farklı bir görüşü ve çözüm önerisi olabilir. Burada önerebileceğim model biraz geçmiş dönemdeki yüksek öğretmen uygulamasını da göz önüne alarak ihtiyaç noktasında verilebilecek fireleri de dikkate alarak öğrencilerin ÖSS veya yerleştirme sınavları sırasında seçilmeleri, eğitim fakültesinin öğrencisi olmaları, alan derslerini fen-edebiyat fakültesinden almaları, sonuç olarak hem eğitim fakültesi diploması hem de fen-fakültesinden alanında lisans diploması alabilmeleridir.

Bu sayede orta öğretim kurumlarında öğretmen olmak için ilgili alanda eğitim fakültesini sınavla kazanarak ve ihtiyaç durumu gözetilerek az sayıda alınan öğrenciler alanlarındaki öğretmenlik eğitimlerini kendi fakültelerinde, alan derslerini fen-edebiyat fakültesindeki alanlarda akranlarıyla beraber alabilirler. Dolayısıyla bu sayede fen-edebiyat fakültesindeki öğrenci niteliğinde de bir iyileşme sağlanmış olur. Özellikle temel bilimler alanındaki öğretim elemanlarının çift yerde istihdam edilmelerinin önüne geçilmiş olabilir. Bu konumdaki öğretim elemanları sadece fen-edebiyat fakültelerinde görevlendirilebilirler ve alan eğitimde uzmanlaşan öğretim elemanları eğitim fakültelerinde kalabilirler. Sonuçta bir anlamda eski yüksek öğretmen okulu sistemine dönülmüş olur ve sınavlarda mevcut öğretmen lisesi öğrencilerine öncelik tanınarak öğretmen lisesi öğrencilerine de farklı bir alternatif sunulmuş olur.

Burada öne sürülen model üzerinde çok fazla durulmamış olsa da özellikle orta öğretim kurumlarına yönelik öğretmen yetiştirilmede mesleki ve teknik alandaki orta öğretim kurumlarını hariç tutarsak bir deneme yazısıyla konu gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Bu konuda farklı öneriler veya modeller daha farklı ortamlarda tartışılabilir, bu sayede konunun artı

ve eksileri tartışılmış olur. Sonuçta bu deneme yazısında Türkiye'deki öğretmen eğitimi tarihi üzerinde durulduktan sonra geçmişten günümüze yapılanlar kritik edildikten sonra özellikle orta öğretim kurumlarına yönelik öğretmen yetiştirmede bir zihin jimnastiği yapılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2005). *Türk Eğitim Tarihi*, PegemA Yayınları, Ankara
- Öztürk, C. (2005). *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eşme, İ. (2003). *Yüksek Öğretmen Okulları*. İstanbul: Bilgi-Başarı Yayınevi.
- YÖK (2007) *Öğretmen Yetiştirme Ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007) (Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi)* Ankara.